

## สำรวจรอยแยกอุดมการณ์ในทฤษฎีวิพากษ์ในศตวรรษที่ 21<sup>1</sup>

### Exploring the Ideological Divide in Critical Theories in the 21<sup>st</sup> Century

วิศรุต พึงสุนทร<sup>2</sup>

Visarut Phungsoondara

#### บทคัดย่อ

ประเด็นหลักของบทความชิ้นนี้คือ ภาพรวมของทฤษฎีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมสมัยในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 จากมุมมองของประวัติศาสตร์ความคิด นักทฤษฎีที่กล่าวถึงประกอบด้วย เทอร์รี อีเกลตัน, เฮย์เดน ไวต์, อมาร์ตยา เซ็น, เอ็กเซล ฮ็อนเนต, ดอนนา ฮาราเวย์, อองรี เลอแพนร์, อีเลน สแกรี, มาร์ธา นูสบาม, กิย์ เดอบอร์ด และกายาตรี จักรวรรตี สปิวัค ภายใต้ข้อถกเถียงเรื่องทฤษฎีได้มาถึงจุดอิ่มตัว บทความชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึง 4 ปรากฏการณ์สำคัญของทฤษฎีวิพากษ์ช่วงเวลานี้ ได้แก่ (1) แนวคิดของนักคิดมาร์กซิสต์ถูกนำกลับมาโดยให้ความสนใจในมิติทางด้านวัฒนธรรมและทางด้านผัสสะ (2) นักคิดที่ได้รับอิทธิพลหรือมีปฏิสัมพันธ์ทางความคิดกับทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยมฝรั่งเศสนั้น มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธแนวคิดสัมพัทธนิยมและหันไปสำรวจมิติทางจริยธรรมของความรู้ (3) นักคิดเหล่านี้มีความพยายามหันกลับไปสู่การมีปทัสถาน ความยุติธรรมและฉันทามติ อันเป็นชุดคุณค่าของหลักคิดแบบมนุษยนิยมเสรีที่ตนเคยวิจารณ์มาก่อน (4) นักคิดจากสกุลมนุษยนิยมเสรีมีแนวโน้มเปิดรับพหุลักษณะในบางแง่มุม บทความชิ้นนี้ยังอภิปรายถึงความพราเลลอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนของเส้นแบ่งทางอุดมการณ์ของนักคิดต่างชนบทความคิด

**คำสำคัญ:** ทฤษฎีร่วมสมัย หลังทฤษฎี มาร์กซิสต์ หลังโครงสร้างนิยม มนุษยนิยมเสรี

#### Abstract

This paper is an overview of contemporary theories in the humanities and social sciences in the late 20th century and the early 21st century from the perspective of the history of ideas. The theorists considered are Terry Eagleton, Hayden White, Amartya Sen, Axel Honneth, Donna Haraway, Henri Lefebvre, Elaine Scarry, Martha Nussbaum, Guy Debord and Gayatri Chakravorty Spivak. Within the “after-theory” debate, this article observes 4 key phenomena. (1) Some ideas of Marxist theorists are re-appropriated for their cultural and sensorial aspects. (2) Theorists whose ideas are associated or interrelated with French

<sup>1</sup> บทสังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “ปริทรรศน์นักทฤษฎีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมสมัย” ภายใต้ชุดโครงการเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์)

<sup>2</sup> รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Poststructuralism tend to deny relativism and be disposed to explore the ethical dimensions of knowledge. (3) They also appeal for normativity, justice and consensus. These are values associated with liberal humanism which they previously criticized. (4) Thinkers from liberal humanist backgrounds tend to embrace plurality in many aspects. This paper argues that the ideological boundary between critical theorists from diverse intellectual traditions have become unprecedentedly blurred.

**Keywords:** critical theories, post-theory, Marxism, Poststructuralism, liberal humanism

หากพิจารณาวิถีของประวัติศาสตร์ความคิด อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีร่วมสมัยได้ก่อรูปขึ้นเพื่อทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่ในมิติทางทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงการใช้ทำความเข้าใจลักษณะสำคัญของการสร้างสรรค์หรือผลิตทางวัฒนธรรมที่สะท้อนประสบการณ์ที่มาจากสภาวะสมัยใหม่ ยิ่งไปกว่านั้นทฤษฎีร่วมสมัยยังถูกคาดหวังให้วิพากษ์รากฐานทางความรู้ตามขนบของแต่ละสาขา ไม่ว่าจะเป็นการอ่านตีความวรรณกรรม การวิเคราะห์สังคม หรือการทำความเข้าใจปรากฏการณ์อื่นๆ หากตรรกะตามขนบคือการใช้ความคิดตาม “สามัญสำนึก” หรือความสมเหตุสมผลตามจารีตทางความคิดนั้น สิ่งที่ทฤษฎีร่วมสมัยจะต้องทำคือ การชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว

ทฤษฎีที่มีความซับซ้อนที่สุดและตั้งคำถามกับหลักความเป็นเหตุเป็นผลอย่างเข้มข้นที่สุดอุบัติขึ้นในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 โดยตัวแทนของลักษณะดังกล่าวปรากฏใน “ทฤษฎีฝรั่งเศส” วลีนี้ถูกใช้เรียกทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยมและหลังสมัยใหม่ ในปัจจุบันคำนี้ค่อนข้างจะถูกใช้อย่างมีนัยยะไปในทางค่อนข้างเป็นลบ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมามีข้อเขียนหลายชิ้นทั้งในและนอกวงวิชาการที่ชี้ให้เห็นถึงจุดอึดตัวของทฤษฎีฝรั่งเศส แม้ว่าทฤษฎีฝรั่งเศสกลายเป็นเป้าของการวิจารณ์ แต่ก็ยังครอบคลุมไปถึงทฤษฎีสำนักอื่นๆ ที่มีลักษณะบางประการร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีที่มีรากทางความคิดมาจากฝ่ายซ้าย โดยถูกมองว่าซับซ้อนและสร้างความคลุมเครือเกินจำเป็น อีกทั้งยังถูกวิจารณ์ในแง่ที่ทฤษฎีได้เข้าสู่โลกวิชาการอย่างเต็มตัว และได้สูญเสียความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางสังคม

### หลังทฤษฎี: วิฤตหรือโอกาส

ข้อวิจารณ์เรื่องความไม่เป็นเหตุเป็นผลและแนวคิดสัมพัทธ์นิยมของแนวคิดสกุลหลังโครงสร้างนิยมและหลังสมัยใหม่เริ่มต้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 แล้ว อันเป็นช่วงที่ทฤษฎีดังกล่าวเข้ามามีอิทธิพลในโลกวิชาการอเมริกัน เยอรมัน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) โจมตีทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยมฝรั่งเศสว่าเป็น “แนวคิดหลังสมัยใหม่ของพวกอนุรักษนิยมใหม่” พาดพิงถึงแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)